CZU: 811.135.1:72
DOI: 10.5281/zenodo.3779973

Leonid DUMITRAȘCU
(România)

LIMBAJUL ARHITECTURII – O TENTATIVĂ DE CLARIFICARE

The language of architecture - an attempt to clarify

Abstract: This article discusses the language of architecture, a special language, which, being examined from the perspective of the act of communication, is distinguished by two defining characteristics: first, as a set of terms specific to architecture as a science, and second, as a component of the sender-message-recipient triad. At the same time, the act of communication can be examined through the prism of general semiotics, which, in turn, contributes radically to the interpretation of special languages, including the examination of the language of architecture. Here, we are particularly interested in the second aspect – the relationship sender – message – recipient, in which, upon careful analysis, we distinguish the active character of the recipient – the object of architecture – which suggests to the sender certain ideas, conclusions and interpretations, so that the activism of the architectural object has a passive character, and the passivism of the sender acquires an active character through the formulation of some concepts and through his verbal reaction.

Keywords: architecture language, interpersonal communication, sender, message, communication, receiver

Rezumat: Articolul de față ia în discuție limbajul arhitecturii, limbaj special, care, fiind examinat din perspectiva actului de comunicare, se distinge prin două caracteristici definitorii: în primul rând, ca un ansamblu de termeni specifici arhitecturii ca știință, iar în al doilea rând, ca o componentă a triadei emițător – mesaj – destinatar. Totodată, actul de comunicare poate fi examinat prin prisma semioticii generale, care, la rândul ei, contribuie în mod radical la interpretarea limbajelor speciale, inclusiv la examinarea limbajului arhitecturii. Aici, suntem interesați în mod special de cel de al doilea aspect – relația emițător – mesaj – destinatar, în care, la o analiză atentă, distingem caracterul activ al destinatarului – obiectul de arhitectură – care sugerează emițătorului anumite idei, concluzii și interpretări, astfel încât activismul obiectului de arhitectură are caracter pasiv, iar pasivismul emițătorului capătă un caracter activ prin formularea unor concepte și prin reacția sa verbală.

Cuvinte-cheie: limbajul arhitecturii, comunicare interumană, emițător, mesaj, comunicare, receptor

BDD-A31198 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:58 UTC)

0. Conform unei tradiții general acceptate limbajele sunt de două feluri: naturale și artificiale. Dacă **limbajele naturale** s-au format și au evoluat pe parcursul evoluției omului ca individ biologic și social, fiind însușite de fiecare individ în ontogeneza, prin interacțiunile sale cu semenii săi, și au un caracter verbal (de exemplu, limba română) sau nonverbal (de exemplu, limbajul gesturilor), atunci **limbajele artificiale** sunt un construct, un artefact, un rezultat al activității umane creatoare (de exemplu, limbajul matematic, al hărților, al informaticii etc.).

0.1. Specialiștii în lingvistică și în filosofia limbajului consideră că cea mai importantă funcție a oricărui tip de limbaj este cea de comunicare, comunicarea fiind interpretată ca un proces de transmitere a unor informații. Acest proces este constituit de următoarele elemente componente: **emițător** (persoana care formulează și verbalizează informația) → **mesaj** (care reprezintă un cod, un sistem de semne) → **canalul de comunicare** → **receptor** (persoana care decodifică și transformă mesajul în informație, care se cere să fie identică cu cea a emițătorului). Pentru ca să se înțeleagă, emițătorul și receptorul trebuie să aibă un repertoriu comun de semne (adică să înțeleagă în același fel semnele). Această schemă este valabilă pentru orice comunicare: dintre oameni, dintre animale, dintre om și animale, om și calculator etc., inclusiv pentru limbajele speciale (de exemplu limbajul arhitecturii) (Problema este examinată în: Coteanu, Croce, Ecco, Jakobson, Ullmann).

0.2. În cazul **comunicării interumane** informația transmisă constă din idei, cunoștințe, opinii, stări afective, dorințe, comenzi etc. Emițătorul transformă aceste informații în mesaje utilizând un cod verbal sau nonverbal (gesturi). Canalul de comunicare poate fi atmosfera, cablul telefonic, cartea, filmul, mesajele electronice etc. Persoana care recepționează mesajul îl decodifică, adică îl transformă din nou în idei, cunoștințe, opinii etc., și îl înțelege mai mult sau mai puțin corect. În cazul artelor plastice (pictura și sculptura) și al arhitecturii, mesajul pare să nu aibă caracter verbal, deși în realitate este un mesaj verbal, o discuție improvizată între contemplator și obiectul contemplat, întrucât această situație nu se singularizează prin nimic în raport cu o simplă contemplare a unui peisaj sau obiect (natural sau artistic), contemplarea acestora determinând contemplatorul să formuleze anumite opinii apreciative sau depreciative.

1. Din perspectiva semioticii moderne constatăm că formele de existență a arhitecturii determină elementele limbajului arhitectural, astfel încât identificăm o anumită schemă a elementelor limbajului arhitectural – fațade, pereți, acoperiș, plan de bază, ornamente, culoare, materiale, care combinându-se stabilesc anumite relații sintactice. Exprimându-ne altfel, elementele din componența unui edificiu arhitectural, transformate în limbaj uman, se identifică cu unitățile lexicale (cuvinte), iar acestea formează, în sintagmatică, îmbinări de cuvinte (sintagme), fraze și texte. Prin analogie cu limbajul vorbit limbajul arhitectural este constituit din: elemente simple de arhitectură (elemente liniare – brâie, coloane, stâlpi, grinzi, arce etc.) și elemente de suprafață – ornamente, statuete, basoreliefuri, plan de bază, suprafața de acoperire – boltă, cupolă, acoperiș în două ape, paraboloizi, plafon), pereți, goluri (uși, ferestre): elemente complexe – spații și volume, edificii și ansambluri (compoziții arhitecturale).

BDD-A31198 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:58 UTC)

Cu ajutorul sintaxei reasamblăm și formăm din elemente complexe (pe care le numim „de compoziție"), pe care le asamblăm pentru a forma edificii și ansambluri (compoziții arhitecturale). Avem toate motivele să considerăm că există și în arhitectură un fond principal lexical cu un vocabular de bază, care este format din aceste elemente de bază, din care considerente suntem de părerea că acestea sunt elemente de bază, dar nu elemente liniare pentru că vorbim și de elemente simple care le compun și de goluri existente.

1.0. În această ordine de idei este concludentă terminologia arhitecturii funerare. Astfel, denumirea *monument* provine de la substanivul latin *monumentum* care este un derivat al verbului latin *monere,* „a aduce aminte", adică monumentul înseamnă „memorie; aducere-aminte". De altfel, substantivul latin *monumentum* a evoluat în românescul *mormânt*, înrucât mormintele erau prevăzute, de cele mai multe ori, cu monumente. Monumentele de arhitectură se impun atenţiei publice atât prin calităţile lor artistice: proporţii, modalitatea de a prelucra şi pune în operă materialul de construcţie, valoarea decoraţiei plastice, cât şi prin particularitatea lor de a reprezenta epoca istorică în care au fost construite. Monumentul de arhitectură poate fi o clădire păstrată şi utilizată în continuare, dar şi vestigiile arhitectonice puse în valoare prin săpături arheologice, ruinele unor aşezări sau construcţii, păstrate în stare fragmentară ori în stare de ruină, care evocă realităţile din trecut. Din aceste considerente noțiunea arhitectură include astfel de realități ca: *monument funerar, piatră funerară, lespede funerară, cenotaf; columbar, columelă, dolmen, mausoleu, menhir, osuar, panteon, piramidă, sarcofag, stelă funerar, monument megalitic, megalit; trilit; statuie, statuetă; acrolit; acroteră; amoraș; atlant, colos, gigant; paladiu; sfinx; statuie ecvestră; tanagră; triton; bust, tors; coloană, columnă, monolit; turn, foișor, turlă; castel, casă, vilă; fortăreață, castru, cetate, cetățuie; edificiu, construcție; peripter, templu, bazilică, catedrală, biserică, bisericuță; pagodă; minaret; geamie, moschee*.

1.1. În fine, în contextul orientărilor stilistice şi al tipologiei monumentelor de arhitectură, se cere să concretizăm în limbajul arhitectural semnificaţia termenului *monument* şi a celui de *monument de arhitectură*. Conform *Dicţionarului explicativ al limbii române* termenul *monument* are următoarea semnificaţie: „Operă de sculptură sau de arhitectură destinată să perpetueze amintirea unui eveniment sau a unei personalități remarcabile" şi, prin extensiune, „construcţie arhitectonică de proporţii mari sau de o deosebită valoare" (Vezi: DEX 2009). Aşadar, monumentele sunt obiecte sau ansambluri de obiecte cu valoare istorică, artistică sau ştiinţifică, care reprezintă mărturii ale evoluţiei civilizaţiilor de pe teritoriul unei ţări, precum şi ale dezvoltării spirituale, politice, economice şi sociale şi care sunt înscrise în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat. Elementele arhitecturale sunt cele mai reprezentative componente atât ale oraşelor istorice, cât şi ale localităţilor rurale. Deşi tradiţia urbană în Republica Moldova are o istorie recentă, oraşele au fost cel mai mult expuse politicilor culturale totalitare din perioada sovietică.

1.2. Dacă ne referim la arhitectura interbelică din Basarabia, constatăm că aceasta se manifestă prin dominația stilului brâncovenesc sau neoromânesc, prin care edificiile arhitecturale aveau destinația nu numai să ofere expresivitate și eleganță clădirilor,

BDD-A31198 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:58 UTC)

dar și să vorbească românește cu persoanele care le contemplau. O particularitate distinctă a acestui limbaj este ornamentul arhitectural folosit în zonele exterioare, de vizibilitate maximă, dar și în zonele cu mai puțină vizibilitate, în interior. Ornamentele sunt sculptate în piatră (ornamentele florale) sau sunt aplicate, sub formă de reliefuri în stuc, având uneori influențe orientale. Sculptura nu se face doar în piatră, dar și în lemn, așa cum sunt jilțurile domnești din lemn prelucrat artistic.

Ornamentele florale fac parte din motivele vegetale generale, în care se întâlnesc flori precum floarea-soarelui, fructe precum strugurii sau tulpini precum vrejurile. Din punct de vedere arhitectonic, în stilul brâncovenesc se păstrează un echilibru între ornamentarea excesivă și simplitate. Alte elemente des întâlnite în arhitectura brâncovenească sunt logiile, galeriile, pridvoarele. Acestea sunt folosite în arhitectură ca forme monumentale, care trebuie să se impună de la distanță. Pridvorul deschis este un element specific al stilului brâncovenesc. Tocmai datorită acestor elemente arhitecturale românești limbajul arhitecturii din Basarabia a devenit românesc, încadrându-se în limbajul arhitecturii românești al timpului.

1.3. Examinând monumentele din arhitectura basarabeană interbelică, constatăm că limbajul ei este românesc și prin planul ei de bază, adică prin suportul spațiului ca element de delimitare. Totodată, suprafața de acoperire, adică protecția în plan, pereții formați din elemente de suprafață și elemente liniare între care se regăsesc goluri și reprezintă închiderea și compartimentarea spațiului. De aici rezultă sintagmatica arhitecturală a ansamblului de elemente simple și complexe, care se manifestă în plan utilitar și în potențialul estetic al compoziției arhitecturale. Relațiile sintagmatice ale limbajului arhitecturii se divid în *relațiile de coordonare* în care asamblarea se produce între elemente arhitecturale echivalente și *relațiile ierarhice* sau *de subordonare*. S-a constatat că inițial ierarhia reprezintă o ordine sacră a importanței dictate de divinitate. Așadar, contemplând un obiectiv arhitectural, identificăm factorii care pot acorda statutul de dominantă: mărimea, proporțiile edificiului, forma, amplasarea acestuia în spațiu etc. Deseori, limbajul arhitectural, pornind de la edificiul concret, ajunge să exprime anumite accente, care, în principiu, nu semnifică altceva decât anumite excepții de la norma dominantă.

Ca și arhitectură în general, acest limbaj se caracterizează prin simetrie, adică prin dispunerea echilibrată a elementelor unei compoziții în raport cu un punct/axa/plan.

În fine, se disting **relațiile de complementaritate**, care se stabilesc între elemente cu trăsături foarte diferite, dar comparabile ca pondere în percepție. Se bazează pe contrastul între elemente, contrast care pune în evidență trăsăturile fiecărui element – conferă lizibilitate. Aceste relații se suprapun peste relațiile de coordonare și subordonare, atribuind compozițiilor claritate. (Referitor la limbajul arhitecturii, a se vedea: Focillon, Horșia, Андреев, Буймистру, Дженкс, Иконников, 1985).

2.0. Limbajul arhitecturii, ca și arhitectura în genere, se pretează analizei semiotice, știința dezvăluirii semnificațiilor ascunse în limbaj, fie el verbal, non-verbal sau artistic, fie, în definitiv, limbaj special. Inițial, semiotica era o disciplină eminamente lingvistică (Ferdinand de Saussure), iar ulterior a ajuns să fie studiată de filosofie (Charles Saunders Peirce si Charles Morris). Ferdinand de Saussure, când a lansat conceptual *semiologie*,

BDD-A31198 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:58 UTC)

era preocupat în principal de trăsăturile semnelor din limbajul uman, adică din limbajul natural verbal și în acest scop a identificat două componente – semnificantul și semnificatul (sau semn și semnificație), între care există o relație arbitrară, nemotivată. La începutul secolului al XX-lea, Charles Morris creează termenul *semiotică*, acest filosof înțelegând că semiotica propusă de Saussure s-ar putea aplica practic oricărui tip de limbaj, nu doar limbajului natural, ci oricărui sistem de semne, devenind o nouă formă de cunoaștere, adică o filosofie a semnului. Ca urmare, s-a produs o specializare a termenilor și o divesificare a domeniilor acestora, astfel încât semantica se limita la analiza semnelor și simbolurilor limbajului specific, sintaxa se limita la studiul regulilor și principiilor care gestionează respectivul limbaj, iar pragmatica devenea disciplina care se preocupă de interpretarea acestor semne și simboluri din perspectiva interpretantului. (A se vedea: Ecco, 2008, 2003, 1996; Klinkenberg; Saussure)

2.1. Examinarea arhitecturii din cele mai variate puncte de vedere a permis specialiștilor să aplice, în procesul de examinare a limbajului acesteia, analiza denotativă, care se fundamentează pe identificarea elementelor obiective din compoziția arhitecturală, pe dezvăluirea, adică pe denotarea acelor semne și simboluri caracteristice limbajului arhitecturii, prin care se poate decodifica atât modalitatea caracteristică de compunere structural/formal, cât și semnele prin intermediul cărora respectivul obiect de arhitectură se poate înscrie într-un anume curent stilistic sau într-o relație aparte cu un context, cu dimensiunea spațiu/timp. Analiza denotativă este specifică semanticii și are un caracter obiectiv, ea subliniind în realitate modul în care arhitectul a răspuns într-o manieră pertinentă, originală și proprie provocărilor obiective ale realității. Totodată, analiza sintactică descoperă adecvarea și capacitatea obiectului de arhitectură de a se plia unor norme și principii constructive, fără a-i limita însă libertatea de creație și expresie. În fine, analiza conotativă se subordonează celei pragmatice, aceasta din urmă fiind acel tip de analiză care aduce maximum de bogăție și diversitate analogică prin aportul persoanei care decodifică mesajul obiectului arhitectural. Anume această persoană reușește, printr-un evantai larg de conotații, să realizeze o analiză inedită, insolită a creației de arhitectură și să ridice la cel mai înalt nivel al interpretării creația rezultată din acel proces laborios, căruia arhitectul i-a dedicat timpul său, creativitatea sa, viața sa.

Din analiza semiotică rezultă că simbolurile arhitecturale sunt de fapt semne ale limbajului arhitectural. Transformând semnul în simbol, Charles Morris și Charles S. Peirce au contribuit ca întreaga artă, fie că are expresie lirică, picturală sau arhitecturală, să aibă un limbaj eminamente alcătuit din simboluri, exprimate obiectiv prin material și subiectiv sau spiritual prin semnificații, acestea din urmă fiind de două feluri – denotative și conotative. Ceea ce este extraordinar de important să cunoaștem este și faptul că simbolurile arhitecturale participă la formularea conceptului arhitectural. Conceptul arhitectural înglobează în sine atât ideea/inspirația inițială a arhitectului, cât și dezvoltarea acestui nucleu ideatic și îmbogățirea lui, prin intermediul limbajului arhitectural specific, inclusiv simbolic/poetic, și prin utilizarea materialelor și tehnologiilor care sunt cele mai apropiate execuției acestui proiect și transformarea lui în obiect concret de arhitectură.

BDD-A31198 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:58 UTC)

Pentru a crea un concept complex și valoros arhitectul trebuie să cunoască și să stăpânească cu o anume măiestrie limbajul compozițional, pe care să îl aducă la un nivel expresiv, metaforic și simbolic de mare forță și subtilitate în același timp. La aceste elemente valorice din punct de vedere spiritual se adaugă, printr-o conjugare adecvată, elementele de materiale folosite pentru realizarea formei și selectarea acelor tehnologii care să răspundă cât mai bine conținutului simbolic, ideatic al conceptului arhitectural. Această bogăție simbolică conținută de concept trece în lucrarea propriu zisă și este cea care face ca analiza semiotică de tip semantic, denotativ, să aibă cât mai multe elemente semnificante. Pe de altă parte, armonizarea dintre conținutul ideatic-simbolc al lucrării și frumusețea estetică susținută și de formă și de execuție, face ca analiza semiotică analogă, conotativă să fie mai largă și mai autentic susținută.

2.2. Analizând arhitectura interbelică din Basarabia prin prisma semioticii moderne, constatăm că imaginea artistică a edificiilor arhitecturale este rezultatul actului de creație al spectatorului/contemplatorului și depinde de nivelul de instruire al acestuia. Cu alte cuvinte, toată arhitectura formează un limbaj specific care sugerează diverse idei și stări spirituale. Cunoașterea limbajului arhitecturii se idenfică astfel cu asimilarea principiilor de reprezentare a planului, a aspectului fațadei, inclusiv a decorurilor acesteia, a secțiunilor, a structurii spațial-volumetrice, a planului tavanului, iar perspectivele din cadrul activităților practice formează condiții favorabile pentru obținerea experienței de creație și interpretare în proiectarea artistică în arhitectură și dezvoltarea competenței spațial-artistice în domeniul respectiv. Studiul limbajului plastic al arhitecturii, a structurilor compoziționale și a tehnicilor de lucru cu diverse materiale este o etapă a acestui proces.

Vorbind despre limbajul arhitecturii constatăm că influența elementelor și a suprafețelor cromatice în arhitectură este de o importanță specială, impunându-se mai ales nuanțele cromatice de intensitate și luminozitate medie cu o bună evidențiere a facturii suprafeței. Forma și dimensiunile spațiului arhitectural se percep natural. În interior, nuanțele cromatice creează impresia de instabilitate a podelei, mai ales în cazul culorilor reci, preponderent de nuanțe deschise, estompate, discrete, ușoare și cu o factură slab pronunțată (bleu, albastru, verde, verde-albăstrui, alb și gri). Forma se percepe ca fiind naturală. Se creează iluzia de lărgire a spațiului interior, de instabilitate a podelei. Culori calde, intense, pronunțate, dense, grele și facturate (roșu-închis, roșu-brun, portocaliu, galben, negru) ne determină să percepem forma arhitecturală, de asemenea, în mod natural și creează iluzia de micșorare a spațiului interior, de spațiu închis, limitat, de instabilitate a podelei sau a tavanului. Dacă pereții sunt de culori calde, nuanțe închise, tavanul – de culoare rece, nuanță deschisă, iar podeaua – de culoare locală, avem impresia de micșorare a spațiului în lungime și lățime, de spațiu închis, iluzia măririi înălțimii. Iar atunci când pereții au culori reci, nuanțe deschise, tavanul și podeaua – culori calde, nuanțe închise, apare impresia de micșorare a înălțimii spațiului, dar de mărire în lățime și adâncime.

2.3. Liniile orizontale și verticale (fie din exterior, fie din interior) sugerează anumite idei, senzații, dorințe, stări afective. Astfel, liniile orizontale sugerează ideea de calm, liniște, stabilitate, confort, iar cele verticale – ideea de elan, optimism, euforie, entuziasm etc. În același timp, anumite figuri geometrice amplasate în spațiul arhitectural comportă o anumită semnificație. De exemplu, calitățile primare ale unei figuri.

BDD-A31198 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:58 UTC)

Astfel pătratul semnifică perfecțiunea, dreptunghiul – proporția, delimitarea spațială, cercul – limita și echilibrul, triunghiul – spațiul interzis sau ritmul echilibrat, iar cu ajutorul acestora în ansamblul lor obținem armonia compozițională în arhitectură.

În fine, urmează să constatăm că limbajul arhitecturii afectează tot spectrul de elemente arhitecturale și are o importanță deosebită atât pentru amenajarea interiorului (culoare, figuri, lumini, mobilier, volum, destinație etc.), cât și pentru amenajarea exteriorului, a fațadei (statuete, culoare, figuri, vegetație, grilaj, uși, geamuri, acoperiș, ornamente etc.), care luate împreună exprimă un anumit mesaj atât proprietarului, cât și contemplatorului, indiferent de faptul dacă acesta este sau nu inițiat în limbajul arhitecturii. (Problema culorii, a spațiului, a ornamentelor, a volumului etc. în arhitectură este studiată minuțios în: Ailincăi, Arnheim, Avermaete, Constantin, Dragomirescu, Horșia, Lăzărescu, Popa, Буймистру, Андреев, Дженкс, Иконников, Степанов.)

De altfel, contemplând un edificiu arhitectural, ne surprinde faptul că începem să vorbim cu construcția și facem uz de un limbaj arhitectural, întrucât culorile fațadei ne sugerează tristețe sau bucurie, nemulțumire sau satisfacție, acoperișul ne ridică în ceruri, sculpturile de leu ne duc în împărăția giganților cu puteri de poveste, iar grădina din față, cu grilajul jos, ne coboară în cotidianul nostru, frumos sau detestabil etc.

3. Pentru a nu se crea impresia că limbajul arhitectural ține numai de arhitectura cultă, propunem ca în cele ce urmează să examinăm succint casele țărănești pentru a demonstra că și acestea dispun de anumite mesaje.

Aşadar, analizând arhitectura caselor țărănești, este necesar să menționăm că aceasta este determinată, întâi de toate, de modul de viaţă al țăranilor basarabeni. E un fapt arhicunoscut că istoriografia sovietică şi curentul nostalgicilor din prezent consideră că perioada interbelică a Basarabiei din componența României în general a fost extrem de dificilă, atât din punct de vedere material, cât şi din punct de vedere politic, spiritual. Pentru a spulbera această opinie falsă şi tendenţioasă şi pentru a prezenta situaţia veridică a Basarabiei interbelice, mai ales a vieții locuitorilor de la sate, vom apela la materialele publicate în revista *Viaţa Basarabiei*. În această ordine de idei un interes special prezintă articolele semnate de Petre Ştefănucă, secretarul ştiinţific al Institutului Social Român din Basarabia, care, împreună cu colaboratorii, a studiat viaţa cotidiană a locuitorilor satelor Iurceni şi Nişcani, judeţul Lăpuşna, Copanca din lunca Nistrului de jos, şi, în august 1938 – satul Popeştii de Sus, judeţul Soroca, adică aceste materiale se referă nemijlocit la subiectul abordat aici.

3.0. Vorbind despre locuitorii satului Popeştii de Sus (judeţul Soroca), P. Ştefănucă menționează: „Popeştenii sunt lacomi de pământ. Pe hotarul moşiei lor rar de tot se găseşte pământ de vândut şi e foarte scump” (Viaţa Basarabiei, 1939, nr. 1, p. 39). Totodată, P. Ştefănucă remarcă cu satisfacție că locuitorii satului sunt recunoscuţi în toată regiunea ca oameni harnici: „În timpul secerişului lucrează câte 18 ore pe zi. Există între săteni o întrecere când e vorba să-şi cumpere pământ şi să-şi întemeieze gospodării cuprinse, în special case. Atunci când un gospodar vede că vecinul său munceşte şi are spor la gospodărie, nu are odihnă noaptea. Munceşte şi el până nu mai poate, numai ca să nu rămână mai prejos faţă de vecinul său” (Ibidem, p. 40). Casele sătenilor erau frumoase,

BDD-A31198 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:58 UTC)

încăpătoare, cu câte 3-4 camere. Dar şi vara, şi iarna, sătenii locuiesc doar într-o singură cameră, cel mult – două. Celelalte camere erau fără sobe, în ele se păstra zestrea; erau ţinute curate mai mult în scop decorativ; vara ferestrele erau acoperite cu hârtie, iar pe dinafară cu obloane împotriva soarelui.

Petre Ştefănucă şi colegii săi au studiat şi mâncarea consumată de săteni: „La Popeşti e mult grâu şi se mănâncă o pâine foarte gustoasă şi albă. Pâinea e cel mai preţios aliment al lor. Mămăligă mănâncă foarte puţin. Cu toate că au alimente din care gospodinele ar putea să prepare mâncăruri gustoase şi variate, totuşi nu ştiu decât puţine feluri de mâncare să pregătească. La praznice nu au decât răcituri, găluşte, sarmale de crupe – păsat de porumb – şi plachie (pilaf). (Ibidem, p. 41).

3.1. Pe paginile aceleiași reviste descoperim şi descrierea unor locuinţe ţărăneşti, mai puţin arătoase, chiar sărăcăcioase. Poetul Sergiu Sârbu, din acelaşi judeţ Soroca, în una din poezii descrie propria lui casă: sărăcăcioasă, cu pereţii plini de apă, streşina îmbătrânită „scapă fire vechi de paie” (Viața Basarabiei, 1936, nr. 11-12, p. 43).

3.2. Cele constatate anterior se referă, în cea mai mare, la toate localitățile rurale din Basarabia interbelică şi vin să combată aberațiile despre sărăcia insuportabilă a basarabenilor în perioada respectivă, opinie vehiculată cu obstinație asinală în scrierile şi în presa rămășițelor dezgustătoare ale trecutului comunist, care nu urmăresc alt scop decât să denatureze realităţile basarabene din perioada anilor 1918-1940. De altfel, modul și nivelul de viață al românilor în general și al celor basarabeni în particular sunt categoric superioare modului de supravieţuire a oamenilor din „paradisul” comunist din URSS.

3.3. Pentru a ne convinge de acest lucru este suficient să prezentăm succint confortul locuinţelor urbane din perioada interbelică a Basarabiei. Pentru a pune în valoare identitatea culturală şi istorică locală, vom prezenta specificul unor edificii cu funcţiunea de locuire, lucrări reprezentative pentru arhitectura interbelică. În contextul mediului economic prosper şi al programelor generale ce vizau modernizarea oraşelor româneşti, inclusiv a celor basarabene, acestea au cunoscut o intensă activitate în toate domeniile, dar mai ales în construcţii. După 1918, a fost necesar a se interveni asupra ţesutului urban pentru completarea fronturilor stradale şi crearea unei imagini urbane coerente. Pătrunderea ideilor şi a programului estetic al modernismului în arhitectura românească a avut un mare succes în rândul tinerilor arhitecţi şi a coincis cu necesitatea realizărilor unor lucrări intense de modernizare a oraşelor, astfel că acest tip de arhitectură apare mai ales în zonele centrale ale oraşelor, oferind acestora o imagine generală modernistă. Modernismul basarabean, diferit de cel european prin folosirea esteticii Art Deco, a câştigat adeziunea clientelei burgheze prospere de industriaşi şi liber-profesionişti, dar şi a micilor comercianţi şi meseriaşi, care şi-au aflat în această arhitectură propriul mod de expresie. Astfel, pe lângă edificiile interbelice realizate în centrul oraşelor, au apărut inserţii şi mici ansambluri moderne cu 1-2 niveluri, ele fiind (alături de edificiile realizate în stil naţional) caracteristice arhitecturii basarabene din acea perioadă și ca urmare în orașele din Basarabia există și străzi sau zone întregi unde această arhitectură este dominantă. În mod special se impun imobilele de locuinţe („de raport”) cu regim mic sau mediu de înălţime (de la două până la şase niveluri), cu maximum trei apartamente

BDD-A31198 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:58 UTC)

pe nivel, situate în zona centrală a oraşului. Aceste străzi încă păstrează amintirea mahalalelor autentice de altădată, în care regăsim atmosfera perioadei interbelice, când diversitatea etnică, arhitecturală şi urbanistică compuneau un spectacol autentic.

Atestăm aici clădiri care se încadrează în curentele Art Deco, neoromânesc care s-au manifestat şi în România, începând din deceniul al treilea al secolului XX, ca o expresie a modernităţii, preferată de societatea românească, căreia stilul internaţional nu i se potrivea. Deşi încadrarea lor stilistică nu este unică, amprenta Art Deco este vizibilă la aceste imobile cu apartamente – atât în compoziţia volumetrică, în articularea elementelor de suprafaţă, în grafismul profilaturii şi al compoziţiilor ornamentale, în jocul de materiale şi texturi.

Cele mai multe dintre lucrările prezentate, realizate într-o arhitectură modernă autohtonă, au nevoie de consolidare şi restaurare pentru a fi repuse în valoare. Procesul de degradare şi distrugere, care afectează multe clădiri din patrimoniul oraşelor sudbasarabene, poate fi oprit prin mai multe metode, una dintre ele fiind difuzarea de informaţie către autorităţi, specialişti, public. Măsura neputinţei noastre din trecut poate fi şi măsura neputinţei noastre de astăzi. În orice caz, învăţăm prea puţin din trecut şi continuăm să ignorăm experienţa predecesorilor noştri.

4. În fine, în baza celor constatate anterior, suntem în drept să concluzionăm că limbajul arhitecturii basarabene din perioada interbelică a obținut caracteristici naționale românești pronunțate, acestea având drept sursă de inspirație și de manifestare stilul arhitectural neoromânesc, cu descendențe directe din stilul brâncovenesc și moldovenesc. Majoritatea edificiilor din această perioadă au conservat sub fațadele trecutului bogăția spirituală a neamului nostru, pentru că trecutul a constituit sursa de inspirație și izvorul de stiluri ce puteau fi reproduse cu fidelitate sau cu puține modificări. Astfel, românii basarabeni au avut norocul să profite nu numai de limba strămoșilor, dar și de arhitectura strămoșească, transpusă în limbaj arhitectural național.

În prezent, în arhitectură atestăm un progres surprinzător și senzațional în noile construcții de început de secol XXI, construcții în stil deconstructivist ce par a fi lipsite de logică și pe punctul de a se prăbuși, toate acestea fiind proiectate pe computer în momentul când tehnologia informației a început să marcheze evoluția formelor arhitecturale.

Referinţe bibliografice

1. Ailincăi C. *Introducere în gramatica limbajului vizual*. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1982, 180 p.

2. Arnheim R. *Arta şi percepţia vizuală. O psihologie a văzului creator.* Bucureşti: Ed. Polirom, 2011, 500 p.

3. Avermaete R. *Despre gust și culoare*. București: Ed. Meridiane, 1971, 278 p.

4. Constantin P. *Culoare, artă, ambient*. București: Ed. Meridiane, 1970, 221 p. 5. Demetrescu C. *Culoarea: suflet și retina*. București: Ed. Meridiane, 1965, 136 p. 36.

6. Coteanu Ion, *Stilistică, generativism, pragmatică*. // Studiiv și Cercetări de Lingvistică, 2, l990.

7. Croce B. *Breviar de estetică*. Bucureşti: Editura ştiinţifică, 1971. 229 p.

BDD-A31198 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:58 UTC)

8. Croce B. *Estetica privită ca ştiinţă a expresiei şi lingvistică generală*. Bucureşti: Eeditura Univers, 1971, 575 p.

9. Dragomirescu M. *Ritm şi culoare.* Timişoara: Ed. Făclia, 1990, 243 p.

10. Ecco U. *O teorie a semioticii*. Bucureşti: Ed. Trei, 2008, 504 p.

11. Eco Umberto. *O teorie a semioticii.* Bucureşti: Editura Meridiane, 2003.

12. Eco U. *Limitele interpretării*. Constanţa: Editura Pontica, 1996.

13. Focillon H. *Viaţa formelor (urmată de elogiul mâinii)*. Bucureşti: Ed. Meridiane, 1977, 144 p.

14. Horşia H. *Spaţii, forme, culori în arta contemporană*. Bucureşti: Ed. Meridiane, 1989, 318 p.

15. Jakobson Roman. *Lingvistica şi poetica*. // Probleme de stilistică. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1964.

16. Klinkenberg Jean-Marie. *Iniţiere în semiotica generală*. Bucureşti: Institutul European, 2004.

17. Lăzărescu L. *Culoarea în artă*. Iaşi: Ed. Polirom, 2009, 212 p.

18. Popa Ştefan. *Metodologia studierii formei şi a spaţiului*. Specialitatea: Design interior (învăţământul preuniversitar). Specialitatea 532.02 – Didactica şcolară (arte plastice) 13.00.02 Teoria şi metodologia instruirii (educaţia artistică-plastică). Teză de doctor în pedagogie. Chişinău, 2014.

19. Saussure Ferdinand de. *Curs de lingvistică generală*. Iaşi: Polirom, 1998.

20. Ullmann Stephen. *Style in the French Novel*. Cambridge: University Press, l957.

21. Андреев А.Л. *Место искусства в познании мира*. Москва: Изд-во Политиздат, 1980. 255 стр.

22. Буймистру Т. *Колористика. Цвет - ключ к красоте и гармонии*. Кишинёв: Изд-во JR-MEDIA SRL, 2007, 236 стр.

23. Дженкс Ч. *Язык архитектуры постмодернизма*. Москва: Изд-во Стройиздат, 1985, 136 стр.

24. Иконников А. В. *Функция, форма, образ в архитектуре*. Москва: Изд-во Стройиздат, 1986, 288 стр.

25. Иконников А. В., *Художественный язык в архитектуре*. Москва: Изд-во Искусство, 1985.

26. Степанов Н. Н. *Цвет в интерьере*. Киев: Изд-во Вища школа, 1985, 184 стр. 227.

BDD-A31198 © 2020 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:58 UTC)